

MONEDELE STATULUI ROMÂN (1867—1972)

de MIHAIL IONIȚĂ

Conform Convenției încheiate la Paris la data de 19.VIII.1858 între Franța, Austria, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia se dădea dreptul Principatelor Unite ale Moldovei și ale Valahiei să-și bată moneda proprie. Prin legea adoptată de parlament la 29.III.1867 pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale se precizează unitatea monetară a României precum și felul monedelor care se vor emite. Începînd cu anul 1867 se bat primele monede ale statului român.

În cei 106 ani, 1867—1972, țara noastră a bătut 167 monede de bază, în medie 1,5 monede anual. Însă din cei 106 ani numai în 56 de ani s-a bătut monedă (în medie 3 monede anual), cu o perioadă de 23 ani, 1935—1957, cînd s-au emis monede anual, în restul timpului cu întreruperi de 1—6 ani. Există o diferențiere între anii cu emisiuni de monede. Astfel, ponderea intensității baterii monedelor revine la trei monede pe an, din cei 56 ani în 15 ani s-au bătut cîte trei monede, aceasta fiind de altfel și intensitatea medie a emisiunilor. În ordine urmează 13 ani cu cîte o monedă, 10 ani cu 2 monede, la fel cu 4 monede anual, 5 ani cu cîte 5 monede și numai cîte un an pentru 6,8 și 10 monede. Anii cu cele mai multe monede emise sînt 1900 și 1906 cînd s-au bătut 8 și respectiv 10 monede.

Nominalul înscris pe monede a variat între 1 ban și 100.000 lei, totalizînd 26 de valori nominale (1, 2, 3, 5, 10, 20, 25 și 50 bani, 1, 2, 3, 5, 10, 12,5, 20, 25, 50, 100, 200, 250, 500, 2.000, 10.000, 25.000 și 100.000 lei). După nominal locul de frunte îl ocupă unitatea monetară, LEUL, cu 28 monede bătute, urmat de cele de 2 lei (18 monede), de 5 și 50 bani (16 monede), de 5 lei (15 monede), de 20 lei (11 monede), de 10 bani (8 monede), de 1 și 25 bani (7 monede), de 2 bani și 100 lei (6 monede), de 250 și 500 lei (4 monede), de 3 bani, 20 bani și de 200 lei (3 monede), de 15 bani, de 3 și 50 lei (2 monede). Nominalurile cele mai puțin folosite, cîte o monedă, au fost cele de 10 lei, 12,5 lei, 25 lei, 2.000 lei, 10.000 lei, 25.000 lei și 100.000 lei.

Acum să facem o analiză a dinamicii și evoluției nominalului monedelor bătute în perioada de referință. Vom începe cu baza divizionară a unității monetare. Astfel, moneda de 1 ban se bate încă de la începutul sistemului monetar zecimal, adică în 1867, continuă cu întreruperi pînă în 1900, iar după 52 de ani

reapare, 1952—54. Nominalul de 2 bani a existat între 1867 și 1900, cel de 3 bani numai în perioada 1952—54, iar cel de 5 bani în intervalele 1867—1906 și 1952—66. Nominalul de 10 bani se folosește din 1867 pînă în 1906 și din 1952 în 1956, cel de 15 bani numai din 1960 la 1966 ca și cel de 20 bani 1900—1906. Nominalul de 25 bani se introduce în anul 1921 și reapare după 31 de ani, în 1952, existînd și astăzi. În 1873 se bate moneda cu nominalul de 50 bani și a durat pînă în 1921, după aceea mai apare în 1947 și 1955—56. Unitatea monetară, leul, își începe existența după trei ani de la introducerea sistemului monetar zecimal, în 1870, existență pe care și-o continuă și azi după cea mai bogată emiteră dintre monedele noastre. Nominalul de 2 lei apare în 1872, se continuă pînă în 1924, reapare în perioada războiului, în 1941, și apoi în 1947—51. Moneda de 3 lei este cea mai tînără dintre toate, se naște în perioada 1963—66, cea de 10 și 12,5 lei au viața numai de un an, 1930 și respectiv 1906. Nominalul de 5 lei apare în 1880 și dispare în 1951, cel de 20 lei între 1868 și 1951 cu întreruperi, iar cel de 25 lei în anul 1906, singurul an de emiteră. Monedele de 50 lei se bat în 1906 și 1937—38, asemănătoare este situația celor de 100 lei care se mai bat și în 1932, 1943—44. Nominalul de 200 lei și celelalte pînă la o sută mii lei au avut în general o perioadă foarte scurtă de emiteră, de la unu la șapte ani, cuprinsă între 1935 și 1947.

Metalul sau aliajul folosit la baterea monedelor românești a fost destul de variat. Astfel, s-au bătut monede de aur, argint, nichel, cupru, aluminiu, zinc, bronz, fier placat cu nichel, cupru aurit. Ponderea au avut-o monedele de argint, 57 piese din 167, adică 34% din totalul monedelor bătute de statul român. Bronzul ocupă locul al II-lea cu 32 monede, nichelul — 25 monede, cuprul — 14 monede, fierul placat cu nichel — 12, aluminiul — 11, aurul — 9, zincul — 5, iar cuprul aurit — 2 monede.

Monedele din argint apar în anul 1870 și se prelungește baterea lor pînă în anul 1946, avînd maximum de emisiune în perioadele 1881—1885, 1901 și 1910—14. Monedele din aur se bat în perioada 1868—1906, maximum în anul 1906 cînd s-au bătut 5 monede din totalul de 9. Aluminiul are o perioadă mai scurtă de existență, 30 ani, 1921—1951, iar zincul numai în perioada celui de al II-lea război mondial, 1941—1944. Monedele din nichel se bat pentru prima dată în țara noastră în anul 1900 și se continuă și azi prin acelea fabricate din fier placat cu nichel. Cuprul și bronzul au avut perioada cea mai îndelungată de emisiune, din anul 1867 și pînă în 1957, iar cuprul aurit doar doi ani, 1883 și 1888.

Dacă analizăm metalul legat de nominal vom avea următoarea imagine. Monedele din aur au avut nominalul foarte ridicat la timpul său, cuprins între 12,5 și 100 lei, argintul între 50 bani și o sută mii lei, însă cu ponderea între 0,50 și 5 lei pînă la primul război mondial. Cuprul, sau mai bine zis bronzul cu conținut ridicat în cupru, a avut numai monede cu nominalul scăzut, cuprins între 1 și 10 bani. Monedele din nichel, la început, erau de 5—20 bani, mai tîrziu de 1—2 lei și chiar de 50—100 lei, ca în 1952 să revină la 10—50 bani, aproape la vechile valori. Aluminiul dacă inițial se folosește la monede mărunte de 25 și 50 bani, mai tîrziu acestea ajung la 5, 20 și chiar 500 lei. Zincul fiind, în general, folosit în timp de război, monedele sale au avut un nominal relativ scăzut de 2—20 lei. Bronzul, un aliaj de valoare mijlocie, a ocupat diferite poziții, ca nominal, în funcție de situația economică. Astfel, s-au bătut

monede de 1—20 lei înainte de războiul al II-lea mondial, ca imediat după aceea să ajungă la nominalul de 200, 500, 2000 și chiar 10.000 lei, iar după stabilizare să scadă nominalul între 1 ban și 2 lei.

Acum câteva cuvinte despre monetării. Primele monede din 1867 se bat în Marea Britanie, cele din aur din 1868 în Germania, însă din 1870 intră în funcție monetăria din București care bate monedele de 1 leu din argint și cele de 20 lei din aur. În perioada 1872—76 se bat numai monede din argint la Bruxelles—Belgia, iar în 1879—1888 se bat toate monedele la monetăria din București, cu excepția celor din 1881 de 0,5, 1 și 2 lei care se emit la Viena—Austria și au notat jos-stînga pe revers indicativul „V”. Monedele din anul 1894 se bat din nou la Bruxelles ca și cele din nichel din anul 1900. În București se mai bat și monedele de cupru de 1 și 2 bani din 1900. Monedele din argint din anii 1900 și 1901 se bat la o nouă monetărie, cea din Hamburg—Germania, de asemenea și cele din nichel din 1906, și care au indicativul „J”. Monedele din nichel din 1905—06 și cele din argint din 1906 precum și parțial din 1910—14 la Bruxelles, iar altele la Hamburg. În anul 1921 se bat primele noastre monede din aluminiu de 25 și 50 bani la o nouă monetărie, în Elveția. Monedele din nichel de 1 și 2 lei din 1924 au fost bătute atât la Bruxelles cât și la Paris, iar cele din 1930 de bronz de 5, 10, 20 lei și de 100 lei din 1932, de argint, la Londra și Paris. Începînd cu anul 1935 și pînă azi monedele au fost bătute la monetăria din București, cu excepția celor de 5 lei din zinc, din 1942, la Berlin—Germania, iar cele din perioada 1952—53, din nichel sau bronz, parțial în Cehoslovacia și Uniunea Sovietică.

Monedele statului român, după scopul emiterii, se pot împărți în două mari categorii: uzuale — pentru largă circulație, restrînsă (jubiliare, binefacere). Din prima categorie fac parte marea majoritate a monedelor, 156 piese din totalul de 167 emise. Din cea de a doua categorie s-au bătut numai 11 piese din care două din cupru aurit emise în scop de binefacere, iar celelalte 9 piese sînt jubiliare, din care 5 din aur și 4 din argint. Se pot aminti aici și monedele jubiliare, în număr de șapte, bătute în anii 1922, 1939 și 1940 dar care nu au circulat.

Greutatea monedelor este foarte variată, de la moneda din aluminiu de 1 leu, bătută în 1951, care cîntărește 0,6 g pînă la 25,250 g la moneda din argint de 100.000 lei din 1946. Monedele din argint emise în perioada 1870—1914 au avut greutatea cuprinsă între 2,5 g la cea de 50 bani pînă la 25 g la cea de 5 lei. Cuprul respectă aproape aceeași regularitate ca la argint pentru monedele emise între 1867 și 1900, de la 1 g, moneda de 1 ban, la 10 g pentru cea de 10 bani. Monedele din nichel sau fier placat cu nichel sînt cuprinse între 1,65 g și 8,5 g, monedele de 100 lei din 1943—44. Monedele din zinc au avut greutatea de 3,25—6 g, iar bronzul de la 1 g, 1 ban din 1952—54, la 10 g pentru moneda de 500 lei din 1945. Aluminiul, prin greutatea sa specifică mică, are monedele cu gramajul cel mai scăzut, de la 0,6 g la 2,1 g.

Diametrul monedelor. În general ele au fost bătute cu un diametru de circa 23 mm, care reprezintă totodată diferența extremelor, minimum 15 și maximum 38 mm. Moneda cea mai mică este cea de 1 ban, indiferent de perioada de batere, iar cea mai mare este moneda jubiliară de 5 lei, din 1906.

Muchea monedelor se poate spune că este de două tipuri: netedă sau zimțată; însă se poate face și o subdivizare, și anume: netedă simplă, netedă

inscripționată, netedă cu linii sinusoidale și zimțate simplu, zimțate cu linii sinusoidale. Proporția dintre cele două tipuri este aproximativ egală, puțin înclină către cele zimțate. Un loc care nu trebuie neglijat îl ocupă monedele netede inscripționate.

În privința gravurii care a participat la executarea monedelor s-ar putea aminti un singur aspect, și anume, dacă pînă în anul 1930 inclusiv aceștia au fost străini, în același an se gravează monedele de 20 lei, reprezentînd pe revers cele patru țărânci, de către Ioana Basarab, iar în continuare de cunoscuții maeștri I. Jalea și în special de Haralambie Ionescu.

În ceea ce privește imaginea de pe monedă dăm mai jos o mică situație statistică : stema țării pe 103 monede, nominalul înconjurat de frunze de stejar sau alți arbori — 78 monede, capul regilor care s-au perindat la cîrmuirea țării — 74, coroana regală — 34, iar diverse imagini (porumb, țărânci, sonde, muncitori, tractor în lucru, uzine) pe 32 de monede.

Tirajul monedelor este foarte diferit fiind în funcție, în general, de scopul emiterii. În 1868, moneda de 20 lei din aur a fost bătută numai în 100 exemplare, iar următoarea din 1870 în 5.000. Monedele jubiliare din 1906, din aur, au avut o emisiune de la 3000 la 32.000 piese. Primele monede, din 1867, au avut un tiraj cuprins între 2,5 milioane și 12,5 milioane bucăți, iar altele s-au bătut în număr destul de redus cu toate că au fost uzuale. De exemplu, piesa de 5 lei din argint, din 1885—40 000 bucăți, 50 bani din 1885—200.000 bucăți. Au fost însă unele monede cu tiraje foarte mari, chiar de 200 milioane (1 leu de nichel din 1924).

După cum am amintit la început în cei 106 ani s-au emis 167 monede de bază. O colecție a monedelor statului român, din perioada de referință, sistematică și completă va trebui să includă, în afara pieselor de bază, varietățile acestora. Voi aminti în acest referat numai faptul că aceste varietăți, cunoscute pînă în prezent, sînt în număr de 45. Ele au apărut în general, ca urmare a baterii aceleiași monede de bază de către mai multe monetării, iar altele au apărut prin schimbarea matriței. Tot în acest capitol vor trebui să fie amintite și monedele care s-au bătut de probă. Varietățile și probele vor constitui obiectele unui viitor referat, deja finalizat.

Normal, ar fi trebuit ca în continuare să se facă trecerea în revistă a celor 167 de piese de bază. Catalogarea lor s-a făcut după următoarea schemă :

- anul baterii apărut pe monedă
- nominalul
- categoria monedei (uzuală, jubiliară, binefacere)
- metalul sau aliajul ; — tirajul
- imaginile de pe avers și revers
- monetăria
- gravorul
- muchia și inscripția cînd este cazul
- greutatea, în grame
- diametrul, în milimetri
- are sau nu are varietăți.